

www.wroclaw.pl

Projekt edukacyjny realizowany w cyklu MIEJSCA I PRZEDMIOTY, w ramach zadania Strzelińsko- Wrocławskiego Oddziału SNaP, wspieranego przez Gminę Wrocław: *Edukacja regionalna dzieci i młodzieży. POZNAJ SWÓJ DOLNY ŚLĄSK.*

Małgorzata Jakubek

Temat: Program ikonograficzny wybranych wrocławskich kaplic

Projekt zrealizowano w klasie II b LO nr X we Wrocławiu.

Dlaczego kaplice? Kaplica jest bardzo interesującym tekstem kultury. Jej wystrój nie jest przypadkowy. Został szczegółowo zaplanowany przez fundatora i wybranych przez niego artystów, którym powierzył on wykonanie określonego programu ikonograficznego. Owo przesłanie nie zostało wyrażone wprost, ale przy pomocy symbolicznych przedmiotów: rzeźb, reliefów, fresków, obrazów. Żeby odczytać ich treść, trzeba znaleźć specjalny klucz: rozpoznać atrybuty, odczytać treść malowideł, a następnie połączyć to wszystko w całość, wyciągnąć wnioski, zrozumieć przesłanie – czyli wpisany w wystrój kaplicy program ikonograficzny.

Kaplica bardzo wiele mówi o czasach, w których powstała. Wrocławskie kaplice są też świadectwem związków Wrocławia z Europą: Rzymem, Wiedniem, Pragą, Antwerpią... Ich twórcy wywodzili się z różnych krajów. Kaplice skrywają sekrety swoich fundatorów. W historii owych świętych miejsc i przedmiotów doszukać się można momentów niezwykłych, a nawet sensacyjnych. Warto odkrywać tajemnice przeszłości!

CELE GŁÓWNE

- **Poznanie współczesnej i dawnej kultury Dolnego Śląska oraz upowszechnianie tej wiedzy.**
- Uświadomienie młodzieży wartości kultury regionalnej.
- Wzmacnianie więzi z regionem.
- Kształtowanie i rozwijanie poczucia tożsamości regionalnej.
- Zorganizowanie młodzieży wolnego czasu.
- Umożliwienie rozwoju zainteresowań i uzdolnień.
- Rozwijanie umiejętności poszukiwania i przetwarzania informacji.
- Rozwijanie umiejętności współdziałania w zespole.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Uczeń:

- zna wrocławskie świątynie (katedrę św. Jana Chrzciciela, kościół św. Michała Archaniola, kościół św. Wojciecha, kościół św. Marii Magdaleny) oraz znajdujące się w nich, wybrane do analizy, kaplice;

- zna historię powstania kaplic;
- zna definicje podstawowych pojęć z zakresu historii sztuki, związanych z tematem projektu i potrafi je zastosować;
- odczytuje atrybuty świętych, Ojców Kościoła, Ewangelistów;
- odczytuje alegoryczne przedstawienia cnót kardynalnych;
- odczytuje symbolikę znajdujących się w kaplicy przedmiotów (rzeźb, reliefów, obrazów);
- zna wybrane motywy biblijne;
- określa typ kaplicy; plan, na którym została wzniesiona;
- wskazuje cechy stylu, nazywa materiał, z którego wykonano dzieło sztuki;
- tworzy prezentacje w programie PowerPoint;
- umie korzystać z różnych źródeł informacji: słowników symboli, przewodników, książek i artykułów dotyczących sztuki i historii Wrocławia, Internetu;
- przygotowuje dokumentację fotograficzną wybranego obiektu oraz utrwała obraz działań własnej grupy;
- dokonuje właściwej selekcji materiału;
- projektuje i wykonuje plansze tematyczne;
- zna ustalone przez nauczyciela kryteria oceny prezentacji;
- dokonuje samooceny i potrafi ocenić pracę innych.

Forma pracy: praca w grupach.

Termin realizacji: wrzesień – listopad 2008 r.

SCENARIUSZ DZIAŁAŃ I OPIS ICH REALIZACJI

☐ FAZA PRZYGOTOWAWCZA

Przedstawienie uczniom we wrześniu idei międzyszkolnego projektu edukacyjnego „Poznaj swój Dolny Śląsk” i zaproponowanie im do realizacji wybranego przeze mnie tematu – odczytania programu ikonograficznego niektórych wrocławskich kaplic. Uzyskanie akceptacji klasy. Przystąpienie do udziału w projekcie.

Wybór kaplic (dokonany przeze mnie). Opracowanie harmonogramu działań, kart zadań, gromadzenie materiałów pomocniczych (przewodników, książek i artykułów o sztuce i historii Wrocławia, słowników symboli).

Wyjście z klasą (4 października, w sobotę) do Muzeum Narodowego we Wrocławiu na wykład historyka sztuki – mgr Tatiany Hołowni – poświęcony kaplicy św. Jadwigi w Trzebnicy, a wygłoszony w ramach cyklu edukacyjnego „Mój Śląsk – fascynacje”. Zapoznanie uczniów ze sposobem prezentowania kaplicy, odczytywania jej symboliki, wykorzystywania materiału zdjęciowego oraz różnych kontekstów.

☐ PRACA NAD PROJEKTEM

Etap 1. Przedstawienie uczestnikom projektu harmonogramu działań.

Omówienie zasad współpracy w grupie. Podkreślenie znaczenia finałowej prezentacji – umiejętnego wpisania w nią efektów pracy poszczególnych zespołów. Sprecyzowanie wymagań dotyczących tworzenia prezentacji multimedialnej oraz poinformowanie uczniów o kryteriach jej oceny.

Etap 2. Podział na grupy, przydzielenie kaplic poszczególnym zespołom.

Początkowo powstały cztery grupy (o ich składzie zdecydowali sami uczniowie, którzy mogli dobierać się spontanicznie, pamiętając jedynie o tym, aby liczba członków grupy nie przekraczała 8 osób). Każdy z czterech zespołów otrzymał do zbadania program ikonograficzny jednej kaplicy:

1. Kaplica św. Elżbiety w katedrze św. Jana Chrzciciela.
2. Kaplica Bożego Ciała (Elektorska) w katedrze św. Jana Chrzciciela.
3. Kaplica błogosławionego Czesława w kościele św. Wojciecha.
4. Kaplica św. Edyty Stein w kościele Michała Archanioła.

O przydzieleniu kaplic poszczególnym zespołom zdecydowałam sama. Kierowałam się liczebnością grup i liczbą zadań do wykonania. Na przykład Kaplicę św. Edyty Stein miała badać grupa, z której dwie uczennice mieszkają na Ołbinie i należą do parafii kościoła Michała Archanioła (co powinno ułatwić im kontakt z duchownymi, umożliwić swobodny dostęp do kaplicy oraz materiałów na jej temat).

Etap 3. Wspólne wyjście całej klasy (pod moją opieką) do kościołów, w których znajdują się wybrane kaplice.

Wycieczka odbyła się 11 października (w sobotę). Wcześniej uzyskałam pozwolenie na udostępnienie nam kaplicy św. Edyty Stein oraz kaplic znajdujących się w ambicie katedry (kaplicy św. Elżbiety i kaplicy Elektorskiej), nieudostępnianych na co dzień wiernym oraz turystom. Uczniowie zobaczyli zarówno kaplice, które sami mieli opisywać oraz przeznaczone do interpretacji przez kolegów. Wykonali dokumentację fotograficzną i otrzymali szczegółowe zadania do pracy.

Etap 4. Utworzenie dodatkowej, piątej grupy.

W jej skład weszły osoby, które z różnych powodów nie były obecne na wcześniejszych zajęciach lub nie mogły odnaleźć się w swoich grupach. Zespół ten otrzymał zadanie przedstawienia kaplicy kuśnierzy w kościele Marii Magdaleny. Ostatecznie skład grup przedstawiał się następująco:

1. Kaplica kuśnierzy – 6 osób.
2. Kaplica św. Elżbiety – 5 osób.
3. Kaplica Bożego Ciała – 6 osób.
4. Kaplica błogosławionego Czesława – 8 osób.
5. Kaplica św. Edyty Stein – 7 osób.

Zadania - wspólne dla wszystkich grup.

- Zapoznajcie się z definicją kaplicy zamieszczoną w „Słowniku terminologicznym sztuk pięknych” pod redakcją Stefana Kozakiewicza. Jakże wyróżniamy typy kaplic?
- Podajcie najważniejsze informacje dotyczące świątyni, w której znajduje się analizowana przez Was kaplica (miejsce, data powstania, właściciele, styl budowli).
- Określcie dokładnie miejsce w kościele, w którym znajduje się „Wasza” kaplica. Wyjaśnijcie pojęcia: „ambit”, „prezbiterium”, „nawa”.
- Kim byli fundatorzy tej kaplicy?
- Przedstawcie patronów kaplicy. Dlaczego poświęcono te miejsca właśnie im? (grupa 2, 4, 5)
- Kim byli twórcy kaplicy? Jeśli to możliwe, opracujcie ich biogramy.
- Z jakiego materiału wykonano wystrój kaplicy?
- Określcie czas powstania kaplicy. Na jakim planie została wzniesiona? Wskażcie najważniejsze elementy jej przestrzeni.
- Nazwijcie styl, w jakim wykonano kaplicę. Wskażcie cechy tego stylu.
- Wyjaśnijcie pojęcia: „mensa ołtarzowa” (grupa 2, 3, 4), „predella” „nastawa”, „poliptyk” (grupa1).

- Opiszcie poszczególne elementy kaplicy (np. ołtarz, nagrobek, przedsionek) i odczytajcie na podstawie atrybutów symbolikę figur i przedmiotów, które się w niej znajdują. Jaki cel przyświecał artyście? Jaką przekazał treść?
- Odczytajcie treść fresków, obrazów i malowideł wypełniających kopułę (grupa 2, 3, 4).
- Spróbujcie połączyć w całość treść poszczególnych elementów kaplicy. **Jakie odczytujecie przesłanie?**
- Przygotujcie prezentację multimedialną (czas wygłoszenia prezentacji – maksymalnie 15 minut).
- Zaprojektujcie i wykonajcie plansze tematyczne (od dwóch do trzech), w których np. rozwiniecie ciekawe zagadnienia, z konieczności pominięte w prezentacji multimedialnej. Uzasadnijcie swój wybór.
- Wybierzcie charakterystyczny element, związany z Waszym tematem, który będzie znakiem firmowym Waszej grupy.
- Sporządźcie zestaw bibliografii, z której korzystaliście.
- Dokonajcie pisemnej samooceny (kto za co był odpowiedzialny i jak wywiązał się ze swoich zadań).

Etap 5. Realizacja zadań projektowych.

Podział zadań w grupach. Konsultowanie działań z nauczycielem. Odwiedzanie różnych instytucji, pomocnych przy realizacji tego typu przedsięwzięcia (Dział Oświatowy Muzeum Narodowego; biblioteki, np. Biblioteka Instytutu Historii Sztuki UW, Dom Edyty Stein). Zebranie bibliografii. Ponowne, ale już samodzielne odwiedzenie kaplic, uzupełnienie materiału fotograficznego. Przygotowanie prezentacji multimedialnej oraz plansz tematycznych. Wypełnienie kart pracy. Wybór prezydentów. Doskonalenie wypowiedzi ustnej.

Etap 6. Prezentacja.

Termin – 18 listopada.

Czas trwania – 3 godziny lekcyjne; godz. rozpoczęcia prezentacji – 8.00.

Uczestnicy – klasa II B oraz zaproszeni goście: uczniowie klasy I B, którzy wezmą udział w drugiej części projektu „Poznaj swój Śląsk”, realizując cykl „Ludzie i zdarzenia”, jury (uczniowie klasy III B i pani Alicja Badowska z IV LO – konsultant projektu), dyrekcja, wychowawca klasy II B, pedagog szkolny).

Miejsce prezentacji: aula.

Przed rozpoczęciem prezentacji przedstawiciele grup przygotowali wystawę, na którą złożyły się plansze tematyczne wykonane dodatkowo przez poszczególne zespoły. Wyznaczone osoby sprawdziły sprzęt multimedialny oraz jakość nagłośnienia.

Porządek prezentacji.

8.00

- Powitanie gości.
- Przedstawienie idei projektu „Program ikonograficzny wybranych wrocławskich kaplic”, realizowanego w ramach cyklu „Miejsca i przedmioty”, przypomnienie działań poprzedzających finał.

8.15

- Rozpoczęcie piętnastominutowych prezentacji grup. Każdy zespół przygotował prezentację multimedialną. Grupy przedstawiały program ikonograficzny kaplic w kolejności chronologicznej, uwzględniając czas ich powstania: począwszy od kaplicy średniowiecznej (kaplica kuśnierzy w kościele Marii Magdaleny), przez kaplice barokowe (kaplica św. Elżbiety, kaplica Elektorska, kaplica

błogosławionego Czesława), aż do kaplicy współczesnej (kaplica św. Edyty Stein). Prezentacje oceniało czteroosobowe jury (troje uczniów z klasy III B oraz p. Alicja Badowska, konsultant projektu).

10.30

- Zamknięcie prezentacji.
- Pożegnanie gości.
- Zabezpieczenie sprzętu oraz przygotowanych przez uczniów materiałów (plansz tematycznych, makiety, prezentacji multimedialnych).

10.50 – 11.30

- Obrady jury, wyłonienie zwycięzców.

Etap 7. Ocena

Każdy z członków jury oceniał prezentacje według wcześniej ustalonych kryteriów, formułując ocenę opisową oraz przyznając punkty. Po ich podliczeniu okazało się, że zwyciężyły dwa zespoły: grupa prezentująca program ikonograficzny kaplicy św. Elżbiety oraz grupa prezentująca program kaplicy błogosławionego Czesława. Trzecie miejsce zajął zespół analizujący kaplicę św. Edyty Stein.

Oto przykładowa karta oceny prezentacji:

POZNAJ SWÓJ DOLNY ŚLĄSK?

Program ikonograficzny wybranych wrocławskich kaplic

Karta oceny pracy grupy

NR GRUPY: 2

PREZENTOWANY OBIEKT: KAPLICA ŚW. ELŻBIETY

ELEMENT OCENY	OCENA OPISOWA	PUNKTACJA
PODZIAŁ PRACY W GRUPIE	Wszyscy uczestnicy grupy mieli plakietki. Dwie osoby wygłosiły prezentację. Umiejętnie podzieliły się tekstem, uzupełniając nawzajem swoje wypowiedzi.	0-3 3 pkt.
WARTOŚĆ MERYTORYCZNA PREZENTACJI	Różnorodność informacji (kontekst historyczny, wskazanie cech stylu barokowego w kaplicy, dokładne omówienie ołtarza, nagrobka i kopuły, odczytanie symboliki rzeźb, wskazanie atrybutów, określenie treści malowideł), wszystko powiązane z tematem. Wykorzystanie również ciekawostek, legend. Przejrzyste, pełne, efektowne podsumowanie. Trafne odczytanie programu ikonograficznego kaplicy.	0-6 6 pkt.
JĘZYK PREZENTACJI (tu także: środki perswazji)	Mówienie z pamięci, płynne, swobodne; bogaty język, stosowanie środków perswazji, dobry kontakt z publicznością; przekaz jasny, zrozumiały.	0-5 5 pkt.
ZAMYŚŁ KOMPOZYCYJNY (tu także: umiejętne wykorzystanie czasu)	Jasny, logiczny układ (umiejętnie wplecione w tok wypowiedzi dygresje).	0-5 5 pkt.
MATERIAŁ POMOCNICZY I SPOSÓB JEGO WYKORZYSTANIA		
prezentacja multimedialna	Bardzo umiejętnie przygotowana. Wielostronne wykorzystanie możliwości programu PowerPoint.	0-5 5 pkt.
plansza	Przejrzyste, bogate merytorycznie trzy plansze, szkoda że w niewielkim stopniu wykorzystane w prezentacji.	0- 5 4 pkt.

DODATKOWE (SZCZEGÓLNE) WALORY	Bardzo ciekawe zakończenie (w formie pytań i odpowiedzi), dzięki któremu mogliśmy zapamiętać podane wcześniej informacje.	0-3 2 pkt.
-------------------------------------	---	-------------------

Wszystkie prezentacje zostały bardzo wysoko ocenione pod względem wartości merytorycznej. Uczniowie wykazali się ogromną wiedzą. Każdy zespół przygotował charakterystyczne, związane z prezentowanym tematem emblematy.

Grupa 4 wykonała makietę kaplicy błogosławionego Czesława. W trakcie prezentacji uczennica wykorzystała przygotowany na planszy rzut kościoła. Cały zespół (8 osób) przebrał się za dominikanów. Na koniec wszyscy chórem odczytali litanię do błogosławionego Czesława „Perło Śląska, cny Czesławie”, czym wzbudzili aplauz publiczności.

Grupa 5 przygotowała rozbudowany biogram rzeźbiarki Alfredy Poznańskiej, która wykonała wystrój kaplicy św. Edyty Stein.

Prezentacja grupy 1. także świadczyła o znajomości tematu, ale kompozycja przedstawienia nie była spójna, a wypowiedzi brakowało płynności.

Grupa 3 znacznie przekroczyła czas wyznaczony na wygłoszenie prezentacji i miała kłopoty z selekcją materiału (zbyt dużo szczegółowych informacji).

Pokazy wszystkich zespołów bardzo się podobały. Uczniowie zostali nagrodzeni brawami. Była to niezwykła i niezapomniana lekcja, pełna pasji i autentycznego zaangażowania ze strony klasy II B, bardzo dobrze przyjęta przez zgromadzoną publiczność.

Każda grupa dokonała też pisemnej samooceny (kto za co był odpowiedzialny i jak wywiązał się ze swoich zadań) i przedstawiła ją nauczycielowi.

❑ PODSUMOWANIE

Projekt został podsumowany na lekcji języka polskiego. Uczniowie dokonali samooceny oraz ocenili inne prezentacje. Wskazali to, co było w nich bardzo dobre oraz to, co należy poprawić. Zapoznali się z werdyktem jury i z częściowymi ocenami opisowymi, sformułowanymi przez jurorów. Uczniowie podkreślili, że praca nad realizacją projektu kosztowała ich wiele wysiłku, ale była bardzo ciekawa i zintegrowała klasę. Zmobilizowała ich też do rywalizacji. Każda z grup zadbała o to, aby jej prezentacja była inna niż pozostałe, żeby mimo podobnych zadań zawierała elementy oryginalne. Klasa zdobyła dużą wiedzę na temat przygotowania prezentacji maturalnej w programie PowerPoint.

Dużo nauczyli się też obserwatorzy - uczniowie klasy IB. Na lekcji języka polskiego omówiliśmy pokaz przygotowany przez ich starszych kolegów. Ta niecodzienna lekcja bardzo im się podobała. Trafnie wskazali zalety poszczególnych prezentacji. Poznali sylwetkę błogosławionego Czesława - patrona Wrocławia oraz sylwetkę św. Edyty Stein-patronki Europy. Dowiedzieli się też, jakie były zwyczaje cechów w średniowiecznym Wrocławiu.

Wykonane przez uczestników projektu plansze tematyczne zostaną wykorzystane w gabinecie polonistycznym jako ciekawe pomoce dydaktyczne. Będą prezentowane również na wystawie szkolnej.

ANEKS

Załącznik 1 Przykład analizy symboliki wystroju. kaplicy. Tu: fragment komentarza do przedstawienia Kaplicy Elektorskiej (grupa III).

• GŁÓWKI ANIELSKIE

ANIOŁ - uważa się ich za boskich posłańców. Greckie określenie anioła oznacza przynoszącego wiadomości. Anioły często występują w Starym i Nowym Testamencie, nie tylko jako przekazujące ludziom słowa Boga, lecz także wykonujące jego nakaz otoczenia kogoś opieką lub ukarania go. Często są wyobrażani jako młodzi mężczyźni ze skrzydłami i nimbem wokół głowy; jako skrzydlaci chłopcy noszą nazwę putt.

Symbolika rzeczy, które trzymają aniolki:

TRĄBA - dźwięk trąby ogłasza przybycie posłańca, zapowiada pojawienie się sławnej osoby lub wzywa (dusze) zmarłego; anioły dmą w trąby, wzywając na sąd umarłych.

CZASZKA - przypomina o śmierci (memento mori), może ona również symbolizować upływający czas;

BARANEK - wg Starego Testamentu Żydzi często składali w ofierze baranka, np. w czasie plag egipskich. w ofierze złożonej przez Abrahama baranek zastąpił Izaaka, przez co stał się Barankiem Bożym, zapowiedzią śmierci Jezusa Chrystusa, który przelał krew dla zbawienia ludzkości. W sztuce starochrześcijańskiej średniowiecznej baranek symbolizuje zarówno Mękę Pańską jak i Jezusa Zmartwychwstałego, a także osobę z grona Boga, znajdującą się pod ochroną.

KLEPSYDRA – symbol marności rzeczy doczesnych, przemijania, upływającego czasu.

KOZA – jej znaczenie mitologiczne różni się od biblijnego. Wg mitologii greckiej jest bóstwem opiekuńczym, została poświęcona Zeusowi, gdyż go wykarmiła. Z kolei Izraelici składali kozy w ofierze Bogu i wypędzali na pustynie kozła ofiarnego, który zabierał ze sobą ich grzechy. Także w *Ewangelii św. Mateusza* grzesznicy są porównani do kozłów; tu: symbol szatana i grzechu.

Na podst.: Carr-Gomm Sahar, *Słownik symboli w sztuce – motywy, mity, legendy w malarstwie i rzeźbie*. Warszawa 2001.

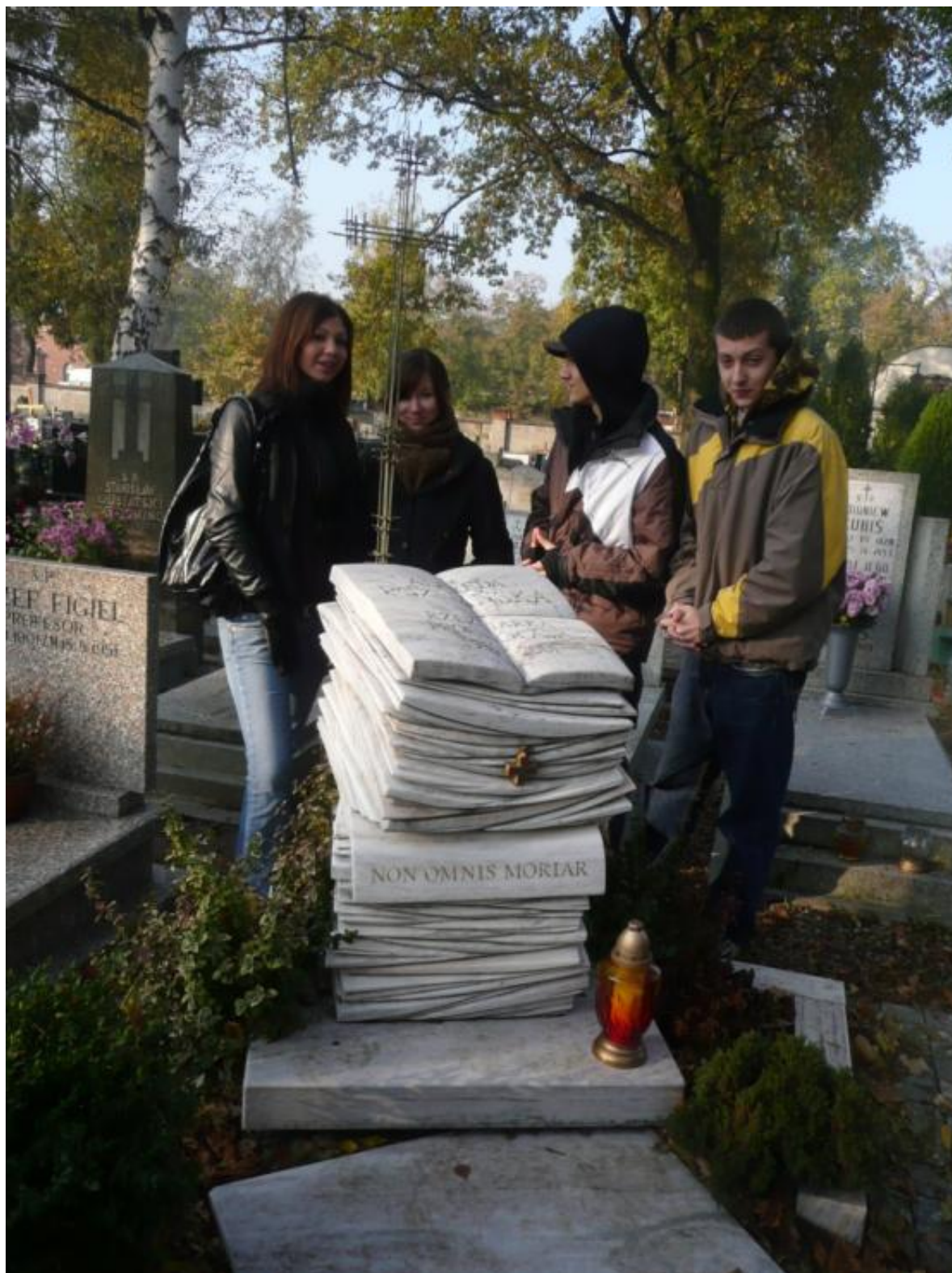
Załącznik 2 Z teki fotoreportera

Długo trwały poszukiwania kaplicy kuśnierzy. Grupa 1 odkryła, że obecny kościół św. Krzysztofa był niegdyś kaplicą cmentarną, którą opiekował się bardzo bogaty cech wrocławskich kuśnierzy, zamieszkujący ulicę Oławską.

Zagadkę pomogła rozwiązać pani Jadwiga Jasińska z Muzeum Narodowego. Okazało się, że kuśnierze mieli dwie kaplice: jedną w kościele Marii Magdaleny i drugą – kaplicę cmentarną.

Grupa V odszukała grób rzeźbiarki Alfredy Poznańskiej.
Znajduje się on na Cmentarzu przy ulicy Bujwida. Nagrobek wykonał jej uczeń.

Kinga z grupy III rysuje plakat, a Karolina z grupy IV zbiera informacje o kaplicy błogosławionego Czesława.

Grupa 1 prezentuje kaplicę kuśnierzy.

Grupa 2 podczas prezentacji programu ikonograficznego kaplicy św. Elżbiety.

Wspólne zdjęcie grupy 3 po prezentacji kaplicy Elektorskiej.

Chóralne odczytanie przez grupę 4 litanii do błogosławionego Czesława „Perło Śląska, cny Czesławie”.

Grupa 5 prezentuje kaplicę św. Edyty Stein.